

۱۸جامعه

نظارت‌ها تقویت شود

سازمان حفاظت محیط‌زیست باید نظارت بهتری بر امور داشته باشد، زیرا حلقه مفقوده ما نبود نظارت است که سبب شده مجوزهای ویرانگری صادر شود. فراموش نکنیم از آنجا که توسعه پایدار اولویت برخی مدیران نیست پروژه‌های عمرانی زیستگاه‌های کشور را تکه‌تکه کرده است.

علاوه بر تقویت نظارت‌ها، مدیریت پدیده ریزگردها نیز باید جزو اولویت‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست باشد، چراکه در کنار خشکسالی، کشاورزی بی‌برنامه و چرای بی‌رویه دام نیز به این مشکل دامن می‌زند.

افزون بر این، محیط‌زیست باید نقش خود را در قانونگذاری پررنگ کند چرا که نمایندگان محیط‌زیست هنگام تصمیم‌گیری‌ها نمی‌توانند به طور قاطع در خصوص صادرشدن یا نشدن مجوزها اظهارنظر کنند. به همین علت این روزها که درخواست‌ها برای صدور مجوز اکتشاف معدن بیشتر شده اگر محیط‌زیست به‌درستی و به‌موقع تصمیم‌گیری نکند آسیب‌های بیشتری به محیط‌زیست کشور تحمیل می‌شود.

برای حفظ جنگل‌های کشور نیز طرح تنفس باید ادامه پیدا کند و نباید اجازه داد به بهانه کشاورزی یا معدنکاوی، جنگل‌های کشور تخریب شود. فراموش نکنیم که در سال‌های گذشته فشار زیادی بر منابع طبیعی کشور تحمیل شده است و جبران این خسارت‌ها نیاز به برنامه‌ای جامع دارد.

هدف، توسعه پایدار باشد

توسعه پایدار باید در اولویت سازمان حفاظت محیط‌زیست باشد و رئیس سازمان باید تلاش کند اثرات منفی توسعه را کاهش دهد. برای نمونه بهره‌برداری بی‌رویه از آب‌های زیرزمینی شرایط ناگواری را ایجاد کرده به همین دلیل محیط‌زیست باید با وزارت نیرو همکاری جدی داشته باشد تا بتوان این بحران را مدیریت کرد. مساله دیگر آمایش سرزمین است. باید شرایطی ایجاد شود تا استقرار فعالیت‌های انسانی با توجه به ظرفیت محیط‌زیستی هر منطقه انجام شود، مثلا فعالیت‌های صنعتی را باید در محل‌هایی انجام داد که کمترین آسیب را به محیط‌زیست تحمیل کند؛ مثل صنایع آب بر که باید در محل‌هایی که محدودیت آب ندارد مستقر شود.

درباره حیات‌وحش نیز باید گفت به دلیل جدا شدن مناطق حفاظت‌شده از یکدیگر و تخریب زیستگاه‌ها با خطر جدی کاهش ذخایر ژنتیک روبه‌رو هستیم، مساله‌ای که نمی‌توان برای آن ارزش اقتصادی در نظر گرفت و جبران آن دشوار و غیرممکن است. برای نمونه قوچ‌های اوربال در مناطق خاصی شرایط زیست پیدا کرده‌اند و به دلیل جدا شدن مناطق از یکدیگر جمعیت آنها در چند خانواده باقی مانده و تنوع ژن آنها کاهش پیدا کرده چراکه نمی‌توانند در بین زیستگاه‌ها گذار کنند.

احتمال بازگشایی مدارس در آب‌ان و آذر

بهرام عین‌اللهی، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با بیان این‌که با واکسیناسیون دانش‌آموزان و معلمان بازگشایی مدارس راحت‌تر انجام می‌شود گفت؛ پیش‌بینی می‌شود که مقطع متوسطه از اواسط آبان و مقطع دبستان پس از انجام بررسی‌های کارشناسی احتمالا در آذرماه بازگشایی شود.

۵ چالش اصلی رئیس جدید

سازمان حفاظت محیط‌زیست

سرانجام سکاندار سازمان حفاظت محیط‌زیست در دولت سیزدهم معرفی شد. او با چه چالش‌هایی روبه‌روست؟

سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور سرانجام پس از حدود ۶۰ روز بلاتکلیفی، صاحب رئیس شد. حکم ریاست این بار به نام علی سلاجقه نوشته شده، کسی که شناخته‌شده‌ترین عنوان مدیریتی‌اش ریاست او بر سازمان جنگل‌ها در سال‌های ۹۰ و ۹۱ است. علی سلاجقه، استاد دانشگاه است و دکتری مهندسی منابع آب دارد. او رئیس انجمن آبخیزداری ایران، رئیس دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران و دبیر کمیته ملی توسعه پایدار سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور نیز بوده و مدیرکل دفتر اقتصاد محیط‌زیست در این سازمان را هم تجربه کرده‌است. اکنون نیز که او معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور است درواقع از آخرین محل کارش که اتحادیه انجمن‌های علمی منابع طبیعی و محیط‌زیست ایران است، جدا می‌شود.

این سوابق قادر است برای هر شخصی یک رزومه پر و پیمان بسازد و علی سلاجقه نیز حتما از فواید این کارنامه کاری برای جلب اعتماد رئیس جمهور بهره برده‌است. با این حال سوابق کاری و شغلی یک چیز است و موفقیت در اداره کردن تشکیلاتی که باید ۱۱/۵ درصد از مساحت کشور را مدیریت کند، یک چیز دیگر. سازمان محیط‌زیست کشور متولی بیش از ۱۹ میلیون هکتار از مساحت کشور است که پارک‌های ملی، پناهگاه‌های حیات‌وحش، مناطق حفاظت‌شده و آثار طبیعی ملی را تحت عنوان مناطق چهارگانه محیط‌زیست زیر بال و پر دارد. در عین حال، محیط‌زیست دریایی، انسانی و جانوری نیز در دایره مدیریتی این سازمان قرار دارد به طوری که از حیوانات گرفته تا انسان‌ها و انواع محیط‌های زیست موجودات را شامل می‌شود. علی سلاجقه به این ترتیب بر صندلی‌ای قرار می‌گیرد که حفاظت از محیط‌زیست ایران به معنی اعم به‌عهده اوست، ایرانی‌که طبیعتش مشکل فراوان دارد و کارشناسان مختلف هرکدام برحسب عینکی که به چشم داشته‌اند آنها را برشمرده‌اند. بحران آب، فرسایش خاک، چالش تالاب‌ها، آلودگی هوا و بحران شکار و حیات‌وحش عجالتا پنج مشکل اساسی است که رئیس جدید باید برایشان تدبیری در چنته داشته‌باشد. ضمن این‌که باید از یک مانع بزرگ که مزاحم دانستن محیط‌زیست برای توسعه است نیز بگذرد چرا که هنوز در کشورمان باور این است اگر پروژه‌های عمرانی پیش بروند حتی اگر از روی پیکر محیط‌زیست عبور کنند، اشکالی ندارد.

آب، اولویتی واجب

وضعیتی که کمبود آب در تابستان امسال، خوزستان را درگیر کرد سندی از این حقیقت است که کمبود آب چطور می‌تواند مشکلی زیست‌محیطی را به بحرانی اقتصادی و اجتماعی تبدیل کند. آب که در خوزستان هنوز هم کیمیاست و معیشت مردم محلی به آن گره خورده‌است، چنان پیوندی با طبیعت ایران و مردمانش دارد که اگر قرار است همه چیز آرام بماند، جریان آب هرگز نباید قطع شود. موسسه منابع جهان که چندی پیش اطلس ریسک آب را منتشر کرد اما در آن وضعیتی ترسناک از منابع آبی کشورمان ترسیم کرده‌است. طبق این اطلس، ۱۷ کشور جهان که عمدتا در خاورمیانه و آفریقا قرار دارند، ازجمله ایران ما در شرایط تنش آبی بسیار بالا هستند که رتبه پنجم این فهرست به ما تعلق دارد. تنش آبی وقتی ظاهر می‌شود که برداشت آب بیشتر از قدرت تجدیدپذیری منابع آب باشد و چون ایران در وضعیت بسیار شدید تنش آبی قرار دارد به این معناست که بسیار بیش‌تر از حد توان منابع آبی از آنها برداشت می‌شود. این حقیقت که وضع فعلی تا حدی ناشی از شرایط اقلیمی و کم بارشی‌های متمادی است بر کسی پوشیده نیست ولی اگر نگاهی به گزارش مؤسسه آینده‌پژوهش Geopolitical Futures ببینازیم، به رفتارهای غلط مدیریتی برمی‌خوریم که به جبر اقلیمی و تبعات آن دامن زده‌است. این گزارش، قرارگیری صنایع آب‌بری همچون فولاد در مناطق مرکزی کشور و در واقع گنایمی غلط صنایع در محیط‌زیست را مورد تاکید قرار می‌دهد و به سدسازی به‌عنوان پروژه‌هایی که هزینه‌های فراوان مالی دارند ولی در عین حال موجب تاراج‌بای‌های مدنی نیز می‌شوند، به‌عنوان دو مشکل مدیریتی اشاره می‌کند.

حتی در داخل کشورمان نیز اغلب کارشناسان در این باره متفق‌القولند. سمیه رفیعی، رئیس فراکسیون محیط‌زیست در مجلس در این‌باره به اینا می‌گوید: «ما هزینه‌های مالی و غیرمالی زیادی را برای ساخت یک سد صرف می‌کنیم اما وقتی احداث می‌شود، نارضایتی اجتماعی فوران می‌کند، مردم اصلا این پروژه را نمی‌خواهند و حتی در حکمرانی هم نگاه مردم به سمت ناکارآمدی تغییر می‌کند. این نشان می‌دهد از ابتدا صرفا براساس نگاه سازه‌ای تصمیم‌گرفتیم و ابعاد اجتماعی - محیط‌زیستی را مدنظر قرار نداد‌ایم.» در چنین وضعیتی است که رئیس جدید سازمان حفاظت محیط‌زیست بر کرسی ریاست می‌نشینند و انتظار می‌رود لااقل توجه دولت، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران را به سمت بحران آب در کشور جلب کند و با توجه به این که در رشته مهندسی منابع آب تحصیل کرده، راه‌هایی را به غیر از آنچه که دیگران پیمودند، برای جلوگیری از بحرانی‌تر شدن منابع آب در کشور ارائه کند.

نگذارید زمین نشست کند

فرونشست زمین ارتباط تنگاتنگی با منابع آب دارد و هر ناکارآمدی در مدیریت منابع آب به صورت این پدیده ظاهر می‌شود. چندی پیش محمد درویش، از کارشناسان حوزه محیط‌زیست ویدئویی را منتشر کرد که نشان می‌داد چگونه بخش‌هایی از خاک استان اصفهان نشست کرده و فرونشست زمین باعث تخلیه یک شهرک ۶۰۰۰ نفری و ترک خوردن ساختمان‌های اداری شده‌است. او فرونشست در دشت مهبیار در جنوب اصفهان را در مرحله رعب‌آوری توصیف کرد و همراه او در این مشاهده میدانی که رضا اسلامی، مدیر زمین‌شناسی و اکتشاف معدن اصفهان بود آن را فاجعه خواند.

بیرون از اصفهان نیز وقایع مشابهی در جریان است طوری که رضا شه‌بازی، مدیرکل دفتر مخاطرات سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور معتقد است فرونشست زمین هرچند خشکسالی و تغییرات اقلیمی در آن دخیل است ولی بیشتر معلول سوء‌مدیریت در منابع آب زیرزمینی است.

او به ایرنا توضیح داده‌است در دنیا ثابت شده که ۹۰ درصد فرونشست‌ها ناشی از برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی است که در دوره خشکسالی این تغییرات خزنده پرمخاطره، به‌شدت ظهور می‌کند و تنها راهکار کنترل آن نیز مدیریت و محدود کردن تقاضای آب به سبکی خردمندانه است. درباره فرونشست زمین در بخش‌های مختلف کشورمان اطلاعات دلهره‌آور زیادی وجود دارد که محمد آریامنش، متخصص هیدروژئولوژی به گوشه‌هایی از آن اشاره می‌کند. او به ایرنا می‌گوید: بر اساس اعلام مجامع بین‌المللی اگر در منطقه‌ای چهار میلی‌متر فرونشست اتفاق بیفتد بحران محسوب می‌شود در حالی که میزان فرونشست زمین در کشورمان بسیار فراتر از حد بحران است، به طور مثال نرخ سالانه فرونشست در دشت فسا و جهرم ۵۴ سانتی‌متر و در جنوب شهر تهران ۳۶ سانتی‌متر است. با این اوصاف رئیس جدید سازمان حفاظت محیط‌زیست راه سختی در پیش دارد چراکه زمینی که دامن‌ازیر پایش خالی می‌شود جای مناسبی برای حکمرانی نیست.

وی افزود: در جلسه اخیر ستاد ملی مقابله با کرونا، رئیس جمهور در مورد مدیریت هوشمند کرونا صحبت کرد. در این طرح به دنبال این هستیم که برخی محدودیت‌ها را برای افرادی که واکسن تزریق کرده‌اند، برداریم و مردم راحت‌تر بتوانند به زندگی و کسب‌وکار خود بپردازند.

وزیربهداشت عنوان کرد: یکی از افتخارات وزارت بهداشت، همراهی و همکاری دستگاه‌ها، ارگان‌ها و سازمان‌های مختلف با این وزارتخانه است و امروز در واکسیناسیون می‌بینید که همه دستگاه‌ها و گروه‌های مردمی، جهادی و داوطلب به وزارت بهداشت کمک می‌کنند. / وزارت بهداشت

تالاب‌ها حیات می‌خواهند

هرجا تالاب باشد حیات هم هست، درست مثل آب که هر جا باشد آبادانی هم هست. ولی مدت‌هاست تالاب‌های کشورمان به صورت دسته‌جمعی حال و روز خوبی ندارند و از شرق تا غرب و از شمال تا جنوب بر مدار ناخوشی روزگار می‌گذرانند. این را که تالاب‌ها اوضاع خوبی ندارند، حتی مدیرکل دفتر حفاظت و احیای تالاب‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست نیز تایید کرده است؛ تقریبا پنج ماه قبل.

احمد لاهیجان‌زاده اردیبهشت امسال گفته بود که به‌دلیل کم‌بارشی و تامین‌نشدن حقابه محیط‌زیست، تالاب‌های کشور وضعیت خوبی ندارند و اگر حقابه‌ها داده نشود بر شدت گرد و غبار در کشور افزوده خواهد شد.

البته اهل فن از یک سو و مردمی که در جوار تالاب‌های خشکیده زندگی کرده‌اند، به خوبی می‌دانند که تنها پیامد بی‌آب‌شدن تالاب‌ها، خیزش گرد و غبار نیست بلکه جریان زندگی است که با خشک‌شدن تالاب‌ها از حرکت می‌ایستد.

طبق آخرین اعلام سازمان فضایی ایران که تغییرات در برخی دریاچه‌ها و تالاب‌های کشور را پایش ماهواره‌ای کرده، وضعیت عموم تالاب‌های کشورمان به دلیل کم‌آبی چندان مساعد نیست و تالاب‌های هامون در استان سیستان و بلوچستان، دریاچه بختگان و دریاچه ارژن در استان فارس نیز خشک شده‌اند.

این مشـت نمونه خروار البته هم ناشی از خشکسالی‌های متوالی و هم پروژه‌های سدسازی و طرح‌های انتقال آب بین حوضه‌ای است که برخی تصمیمات دولتی نیز به آن دامن می‌زند.

تاخرداد امسال وزارت نیرو به‌بهانه کم‌آبی از رهسازی آب پشت سدها و تخصیص آب به تالاب‌ها خودداری کرده بود، چراکه به زعم این وزارتخانه تامین آب شرب و کشاورزی در اولویت است. حال آن که اگر تالاب‌ها خشک شوند زندگی مردم و کشاورزی آنها چنان تحت تاثیر قرار می‌گیرد که به مرزهای بحران اجتماعی نزدیک می‌شود.

تابستان امسال حتی معاون محیط‌زیست انسانی سازمان حفاظت محیط‌زیست نیز به این وضع انتقاد کرد و گفت ما هم به این نیازسنجی وزارت نیرو واقفیم ولی باید فکری نیز به حال تالاب‌ها که منابع حیات و آبادانی کشورهستند، شود. براساس قانون تالاب‌ها که سال ۹۹ تصویب شد، مقرر شد سازمان حفاظت محیط‌زیست هر سال حقابه مورد نیاز تالاب‌ها را از وزارت نیرو مطالبه کند اما تاکنون با وجود مکاتباتی که داشته‌ایم، به درخواست‌ها و مطالبات ما پاسخی داده نشده است، زیرا گویا این موضوع در اولویت آنها قرار ندارد.

وزارت نیرو حالا اما دست به دست‌ساخته و افراد قبلی دیگر در راس اقدامات و تصمیمات قرار ندارند ولی شاید نگاه، همان نگاه‌های قبلی باشد. بنابراین رئیس جدید سازمان حفاظت محیط‌زیست باید بکوشد تا ضمن تغییر دیدگاه‌ها نسبت به حقابه زیست‌محیطی تالاب‌ها و دریاچه‌ها، راه‌هایی نیز برای مدیریت منابع آب پیدا کند که نه مردم متضرر شوند، نه کشاورزی و نه محیط‌زیست.

هوای آسمان را داشته باش

این روزها روز خوش‌مان است که هنوز می‌توانیم در سراسر کشور راحت نفس بکشیم. هوا که سردتر شود و زمستان دوباره آغاز شود، هوای شهرهای بزرگ چیزی شبیه هوای سمی می‌شود که ریه‌ها مجبورند آن را پمپاژ کنند. ساکنان شهرهای بزرگ ایران، آسمان تیره و تار و هشدارهایی که مردم را به خانه ماندن تشویق می‌کنند، خوب می‌شناسند.

این آلودگی وسیع و عمیق هوا، یکی از چالش‌های زیست‌محیطی عمده کشور است که البته سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور به تنهایی نمی‌تواند آن را از بین ببرد. آماری در دست است که می‌گوید نزدیک به ۹۰ درصد مینی‌بوس‌ها، بیش از ۸۰ درصد موتورسیکلت‌ها، بیش از ۲۰ درصد اتوبوس‌های درون شهری، ۶۰ درصد کامیون‌ها، نزدیک به ۵۰ درصد از اتوبوس‌های برون‌شهری و حدود ۳۰ درصد از وانت‌هایی که در کشورمان تردد می‌کنند، اسقاطی‌اند و باید از رده خارج شوند.

این درحالی است که در مورد موتورسیکلت‌ها گفته می‌شود که ۱۸ برابر سایر وسایل نقلیه هوا را آلوده می‌کنند، ولی همچنان بیش از ۱۰ میلیون موتورسیکلت در کشور تردد دارند.

در این وضع هیچ معجزه‌ای اتفاق نخواهد افتاد و قانون هوای پاک همچنان قانونی باقی خواهد ماند که به‌درستی اجرا نمی‌شود. مؤید این پیش‌بینی گفته‌های بهمن‌ماه پارسال کیومرث داوودی، معاون فنی دیوان محاسبات کل کشور است که گفته بود ۵۷ درصد تکالیف دستگاه‌ها در قانون هوای پاک، اجرا نشده و معلوم است که وقتی تکالیف اجرا نشود، وضعیت آلودگی هوا به همین شکل باقی خواهد ماند. به این ترتیب سازمان حفاظت محیط‌زیست در دوره جدید، در موضوع آلودگی هوا چالش‌های عمده‌ای خواهد داشت و اگر رئیس تازه‌نفس آن بتواند دستگاه‌های مجری قانون هوای پاک را به اجرای تکالیف متعهد کند، کار بزرگی کرده است.

حیات وحش امان می‌خواهد

حیات وحش کشورمان از یک سو با تهدیدات طبیعی می‌جنگد و از سوی دیگر با شکارچیان و طرح‌های توسعه‌ای انسان‌ها، در کشورمان ۳۰ پارک ملی، ۱۷۰ منطقه حفاظت‌شده، ۴۵ پناهگاه حیات وحش و ۳۷ اثر طبیعی ملی وجود دارد که همگی زیستگاه ارزشمندترین گونه‌های جانوری‌اند. در بسیاری از این زیستگاه‌ها اما حیوانات در امان نیستند، یک روز به‌واسطه سلاح شکارچیان که آتش می‌بارد و یک روز به‌واسطه خشکیدگی چشمه‌ها و ضعیف شدن مراتع.

سازمان محیط‌زیست کشورمان آمار می‌دهد که براساس آخرین بررسی‌ها حدود ۱۳۰۰ گونه جانوری مهره‌دار اعم از پستاندار، پرنده، خزنده، دوزیست و ماهی، حدود ۳۰ هزار گونه جانوری می‌بهره ۸۰۰۰ گونه گیاهی در کشورمان شناسایی شده که همگی به توجه خاص نیاز دارند.

در دهه گذشته آمار توجه به حیات وحش رو به افول گذاشته، به طوری که به‌ویژه فعالیت‌های انسانی منجر به تخریب اکوسیستم‌ها، حذف ژن‌ها، گونه‌های مختلف و قابلیت‌های زیستی شده و توسعه بی‌ضابطه در مناطق شهری، بخش کشاورزی و صنعت، فشارهای شدیدی را بر ذخایر زیستی وارد کشور وارد کرده است.

حاصل این وضع اخبار ناگواری است که هر سال از جان باختن جانوران مختلف به گوش می‌رسد و زنگ هشدار انقراض گونه‌های جانوری بلندتر از همیشه شنیده می‌شود. این ثروت‌های طبیعی گرچه لابه‌لای کارهای اداری در سازمان حفاظت محیط زیست سال‌هاست که کم‌کم به فراموش شده، اما اکنون انتظار توجه می‌رود، چراکه محیط زیست شکننده کشورمان دیگر مجالی برای تکرار خطاها ندارد.

در این میان توقع از سازمان حفاظت محیط‌زیست به عنوان مهم‌ترین متولی تنوع زیستی در کشور زیاد است و انتظار می‌رود این سازمان با ایجاد ساختارهای قانونی و اجرایی، توسعه را با طبیعت سازگار کند.